

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

maaseuturahasto

KESKI-SUOMEN ALUEELLINEN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA 2014-2020

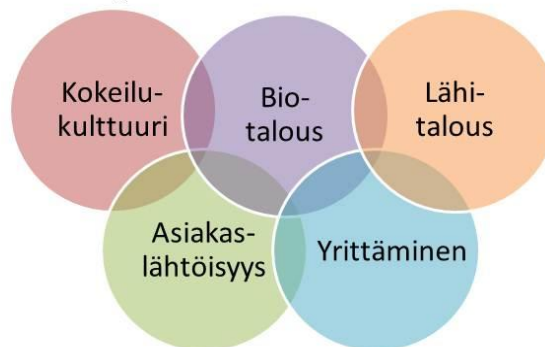
KESKI-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA 2014-2020

1. Keski-Suomen maaseudun kehittämisen strategiset periaatteet

Maakuntasuunnitelmassa Keski-Suomen visio 2030 on määritelty seuraavasti: ”Yhteistyön, yrittäjyyden ja osaamisen Keski-Suomi”. Maaseudun osalta visio tarkentuu Keski-Suomen maaseutu-strategia 2030 – dokumentissa seuraavasti: ”Keski-Suomen maaseutu tunnetaan yrittäjyyteen kannustavana, inhimillisenä toiminta- ja asuinympäristönä, jossa osaamista ja voimavaroja hyödynnetään tehokkaasti monenlaisten toimeentulovaihtoehtojen perustana.”

Tämä strategia on osa tulevan ohjelmakauden 2014-2020 alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman valmistelua ja perustuu Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutissa elosyyskuussa 2012 laadittuun selvitystyöhön sekä muuhun alueelliseen valmistelutyöhön. Toimintaympäristön muutosten ja käytännön kehittämistoiminnassa saatujen kokemusten myötä nosamme seuraavalla ohjelmakaudella aiempaa vahvemmin esiin joitakin uusia painotuksia ja periaatteita, jotka näkyvät läpileikkaavina teemoina kehittämistyössämme:

Maaseudun kehittämisen peruskivet Keski-Suomessa ohjelmakaudella 2014-2020

1.1 Keski-Suomi on kokeilukulttuurin maakunta

Tahdomme ja uskomme, että Keski-Suomi ja sen maaseutualueet menestyvät. Maaseutualueidemme kehittäminen rakentuu alueen olemassa olevien vahvuuksien varaan. Niiden rinnalle tuomme ripauksen uutta ja kokeilemme ennakkoluulottomasti erilaisia asioita. Tartumme uusiin avauksiin, ja kehittämistyössä uskallamme myös ottaa harkittuja riskejä. Hyväksymme myös epäonnistumisen. **Tahdomme, että Keski-Suomi profiloituu kokeilukulttuurin alueena.**

1.2 Keski-Suomi on kestävä biotalouden maakunta

Me tuotamme pelloitamme, metsistämme ja vesistöistämme hankituista raaka-aineista puhdasta ja laadukasta ruokaa. Metsä- ja puuvarojamme hyödynnämme kestävästi ja monipuolisesti. Perinteisen metsäteollisuustuotannon lisäksi jalostamme puusta ja metsiemme muista raaka-aineista uusia tuotteita. Maaseutu on tärkeä osa huoltovarmuuttamme. Me hyödynnämme luonnonvarojamme lähienergian tuotannossa ja edistämme öljypohjaisia tuotteita korvaavia liiketoiminnan muotoja. Omien luonnonvarojemme hyödyntämisessä pyrimme mahdollisimman korkean lisäarvon tuottami-

seen. **Keski-Suomi on vahvan biotalouden maakunta ja maaseutu maakuntamme ”hyvinvoinnin bioydin”.**

1.3 Keski-Suomi on lähitalouden maakunta

Keski-Suomi lähellä – periaatteen mukaisesti uskomme lähellä tuotettuihin palveluihin ja muihin hyödykkeisiin. Esimerkiksi metsät tuottavat puun ja keruutuotteiden lisäksi myös aineettomia lähipalveluita, vaikkapa vihreää hoivaa, joita tarjoamme sekä maaseudun omille asukkaille että vieraillemme. Kalavesien kestävä hoito tukee monipuolisia kalastusmahdollisuuksia; niillä luomme lisäarvoa matkailulle ja siihen liittyville palveluille, samoin kuin maaseudun kulttuuriympäristöjen laadukkailla hoitotoimilla. Palveluiden tuottamiseen osallistuvat yritykset, yhdistykset ja julkiset toimijat yhteistyötä tehden. Uskomme paikallisiin osaamiskeskittymiin, myös minikeskittymiin ja pienten yritysten verkostoihin. Uskomme omiin tuotteisiimme ja osaamiseemme, ja pidämme niitä itse arvossa. Näytämme sen myös käytännön toimissamme. **Olemme terveellä tavalla ylpeitä oman maakunnan tuotteista ja palveluista, paikallisesta osaamisesta ja kulttuurista.**

1.4 Keski-Suomi on asiakaslähtöisesti toimiva maakunta

Kun itse uskomme omaan tekemiseemme ja tuotteisiimme, avaamme samalla mahdollisuuksia uudelle, alueen ulkopuolelta nousevalle kysynnälle ja uusien asiakkaiden löytämiselle. Aloitamme maakunnan sisällä ja myös lähinaapurissa olevilta kaupunkialueilta, ja edistämme aktiivisesti kaikenlaista maaseutualueiden ja kaupunkiseutujen vuoropuhelua ja yhteistyötä. Lähitalous ei siis tarkoita sulkeutumista, vaan enemmänkin se lisää vuorovaikutusta maaseutualueiden ulkopuolelle. Olemme laajasti verkostoituneet, etsimme aktiivisesti asiakkaita, markkinoimme ja myymme tuotteitamme ja palveluitamme myös rajojemme yli. Uskomme siihen, että **vastaamalla ihmisten toiveisiin ja tarpeisiin Keski-Suomen maaseutu voi luoda hyvinvointia laajalle joukolle ihmisiä.** Paikallisuus ei ole kansainvälistymisen vastakohta vaan pikemminkin edellytys.

1.5 Keski-Suomi on yritteliäs, kannustava ja välittävä maakunta

Maaseudun pienet - sekä mikro- että pk-kokoluokan - yritykset, aloittelevat yritykset ja yrittäjät sekä toimintaansa laajentavat kasvuhakuiset yritykset ovat erityisen huomiomme kohteita käytännön kehittämistoimissa. **Kestävän ja työllistävän kasvun kannalta alueen omien luonnonvarojen hyödyntäminen, omien raaka-aineiden jalostaminen sekä pienet yritykset ovat avainasemassa.**

Kannustamme toisiamme menestymään. Erityisesti rohkaisemme ja mahdollistamme nuorten aktiivisen osallistumisen alueen kehittämiseen, sillä nuorissa käsissä ja aivoissa on Keski-Suomen tulevaisuus. Hyödynnämme aktiivisesti myös maahanmuuttajiemme osaamista ja verkostoja. Samalla edistämme maaseudun yhteisöllisyyden vahvistumista ja tuemme ”kotikansainvälistymistä” sekä monikulttuurisuutta. Toivotamme uudet asukkaat ja toimijat tervetulleiksi Keski-Suomen maaseudulle, sillä tarvitsemme uusia yhteyksiä alueen ulkopuolelle. Silti vahvat, läheiset ja paikalliset verkostot ovat meille edelleen tärkeitä. Haluamme, että Keski-Suomi on jatkossa yhä vahvempi **kansalaistoiminnan maakunta**, jossa esimerkiksi yhdistysten yhteistyö johtaa monin paikoin yrittäjyyteen.

2. Maaseudun kehittämisen lähtökohdat Keski-Suomessa

2.1 Taustalla vahvuutemme ja kehittämistarpeemme

Keski-Suomen monipuoliset ja runsaat luonnonvarat (metsät, suot, vesistöt) ovat meille suuri voimavara. Elinkeinotoimintamme vahvuuksia ovat mm. monipuolinen yritystoiminta ja erityisesti bioenergiasektori, maidon- ja naudanlihantuotanto, metsätalous ja elintarvikkeiden jalostuslaitokset (esim. iso meijeri, teurastamo sekä alan pienet yritykset).

Maaseudun peruselinkeinoilla, maa- ja metsätaloudella on edelleen suuri merkitys Keski-Suomen tulovirrassa. Ne muodostavat jatkossakin vankan kivijalan. On kuitenkin huomattava, että Keski-Suomen maaseutu ei ole joka puolella samanlaista. Maaseutualueet esimerkiksi Jyväskylän ympäristössä ja toisaalta harvaan asutuilla reuna-alueilla poikkeavat toisistaan. Yhtä lailla eivät kaikki kehittämistoimenpiteet voi kohdistua samalla tavoin kauttaaltaan koko Keski-Suomen maaseutu-alueille. Myös tavoitteet tarkentuvat.

Maaseutumme elinkeinotoiminnan haasteita ovat mm. yhteistoiminnan ja verkostoitumisen ongelmat, alueen oman asiakaspotentiaalin pienuus sekä luovuuden ja yrittäjähenkisyyden riittämättömyys. Työsarkaa meillä on myös järviolueidemme ja luonnontuotteidemme kestävässä hyödyntämisessä.

Tulevissa kehittämistoimissa näihin haasteisiin onkin kiinnitettävä erityistä huomiota. Esimerkiksi pienten yritysten yhteistoimintaa ja verkostoitumista tulee tukea ja näin edistää uusien asiakkuuksien löytymistä. Yrittäjyyteen ja uuden kokeilemiseen tulee kannustaa, samoin alueen omien luonnonvarojen entistä monipuolisempaan hyödyntämiseen, tuotteistamiseen ja uudenlaisten palveluiden muotoiluun. Esimerkiksi luonto- ja ympäristölähtöisten aineettomien palveluiden kehittämisessä piilee suuri potentiaali, kun rohkeasti etsimme uusia asiakkuuksia vaikkapa kaupunkimetropoleista, esimerkkinä Pietarin alue.

Lähtökohdat maaseudun kehittämiselle ovat Keski-Suomessa hyvät. Maaseutualueidemme kehittämisessä on tehty jo vuosia pitkäjänteistä työtä: kehittämistoimissa on tartuttu moniin keskeisiin haasteisiin ja toisaalta on lähdetty vahvistamaan vahvuuksia. Meillä on hyviä toimintamalleja, ja esimerkiksi LEADER-ryhmämme ovat löytäneet paikkansa tärkeinä paikallisen tason ”katalyytteina”. Kehittämisen näkökulmasta meille on merkittävää etua siitä, että alueella on useita oppilaitoksia, tutkimus- ja kehittämisorganisaatioita sekä aktiivisia järjestöjä ja että etenkin nuorisomme on pitkälle koulutettua.

Kehittämistoiminnassamme on kuitenkin myös haasteita. Hanketoiminta on koettu osin sirpaleiseksi, toisaalta laajat hankkeet liian etäisiksi. Hanketoimintaamme on jossain määrin myös hankaloittanut maaseutuelinkeinojen niukka arvostus. Myös yhteistä maaseutunäkökulmaa on perätty. Kehittämisen tuloksellisuuden näkökulmasta haasteellista on ollut se, että kaupallistettuja innovaatioita ei juuri ole syntynyt. Toisaalta uusille kokeiluille on annettava tilaa ja myös aikaa, verkostoitumista ja kaikenlaista vuorovaikutusta on edistettävä ja ennen kaikkea itse arvostettava ja uskottava maaseudun mahdollisuuksiin. Pienistäkin iduista voi kasvaa suuria menestystarinoita.

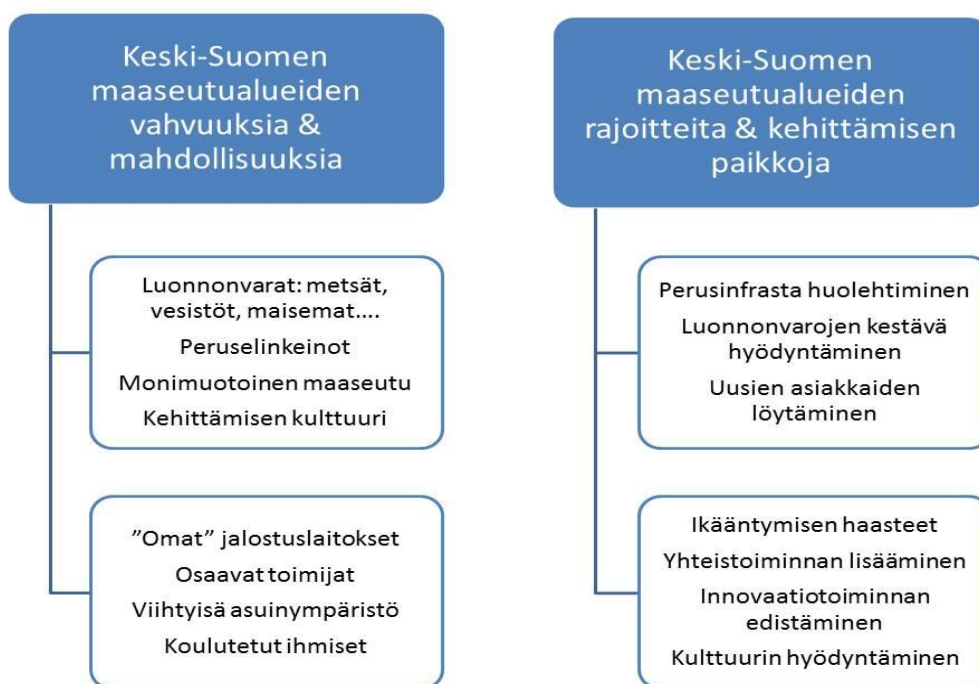
Asumisen ja yhteisöllisyyden vahvuutena pidetään keskeistä sijaintia Suomessa, monipuolisia ja turvallisia asuinympäristöjä, laajaa järjestötoimintaa ja aktiivista paikallista kehittämistoimintaa. Keski-Suomessa on myös esimerkkejä hyvin toimivista kylistä ja vahvasta yhteisöllisyydestä.

Maaseutuasumista uhkaavia tekijöitä Keski-Suomessa ovat mm. maaseudun teiden kunnossapidon heikkeneminen ja edelleenkin puutteelliset tietoliikenneyhteydet. Lisäksi väestön ikääntyminen ja koko väestörakenteen vinoutuminen on tulevaisuutemme tekemisen kannalta haasteellista. Maankäytön rajoituksilla ja tulkinnoillakin on vaikutusta. Maaseutumme tarvitsee myös aktiivisessa työiässä olevia asukkaita. Jossain määrin Keski-Suomessakin on kannettu huolta nuorten vähäisestä sitoutumisesta omaan kotiseutuun ja sen kehittämiseen. Myös paikallisen kulttuurin hyödyntämisessä olisi meillä petrattavaa.

Nuorten ja nuorten aikuisten äänen kuulemisen nostammekin seuraavalla ohjelmakaudella hyvin keskeiseen asemaan. Nuoret itse voivat tuottaa aivan uudenlaisia ideoita, kun heille annetaan aidosti mahdollisuus vaikuttaa, suunnitella ja toteuttaa heidän omaa tulevaisuuttaan koskevia toi-

menpiteitä. Nuorten yhteisöt eivät ole samalla tavalla paikkaan sidottuja kuin vanhempien sukupolvien. Myös maaseudun nuoret liikkuvat aktiivisesti esimerkiksi verkossa ja ovat vuorovaikutuksessa eri puolilla maailmaa olevien ihmisten kanssa. Ehkä juuri tässä, perinteiset rajat ylittävässä, osin virtuaalisessa toimintatavassa on mahdollisuuksien paikka myös Keski-Suomen maaseudun menestystarinan rakentamisessa. Nuorten omien tulevaisuuskuvien kautta voi löytyä aivan uudenlaisia avauksia ja nuorten verkostojen myötä myös asiakkuuksia maaseudun tuottamille hyödykkeille, sekä aineettomille että myös aineellisille. Nuorten toimintamalleista vaikkapa sosiaalisessa mediassa voisi ottaa opiksi esimerkiksi tapahtumien markkinoinnissa ja ”joukkojen koollekutsumisessa”.

Oheiseen kuvaan on tiivistetysti koottu maaseutualueidemme vahvuuksia ja toisaalta kehittämisen paikkoja. Esimerkiksi rikkaat luonnonvaramme ovat meille vahvuus, mutta samalla niiden vähäinen hyödyntäminen on edelleen haaste, toisaalta valtava mahdollisuus. Metsämme ja vesistömme tarjoavat nykyistä enemmän kestäviä käyttömahdollisuuksia, joihin meidän tulisi tarttua.

2.2 Menestyvän maaseudun eväät Keski-Suomessa

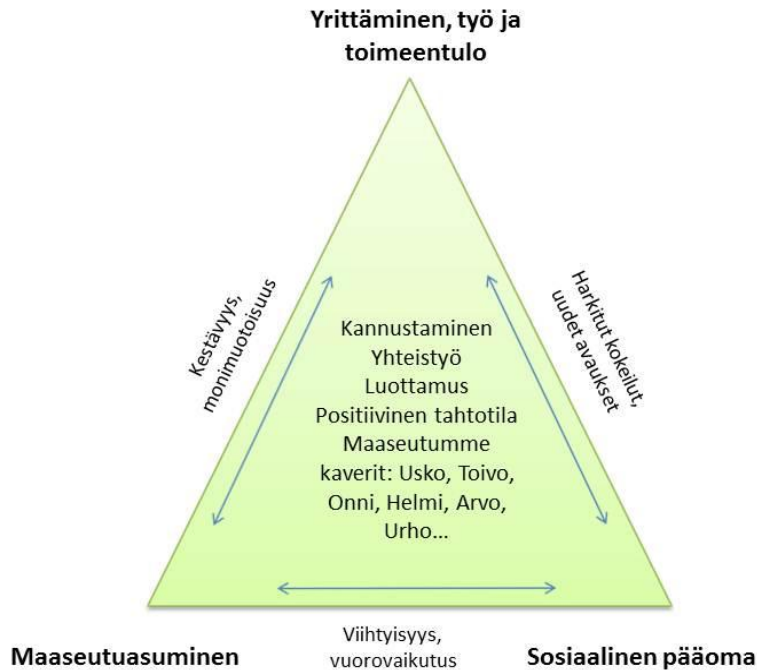
Keski-Suomen maaseutualueiden kehittäminen kiteytyy seuraavaan kolmeen osa-alueeseen: 1) kestävä yrittäminen, työ & toimeentulo, 2) viihtyisä ja monimuotoinen maaseutuasuminen ja 3) vahva ja kokoava sosiaalinen pääoma. Positiivinen tahtotila, tulevaisuususkko sekä kannustamisen, yhteistyön ja luottamuksen ilmapiiri pitävät ”eväspakettimme” kasassa.

Menestyvä maaseutu tarvitsee kaikkia em. tekijöitä. Uskomme, että Keski-Suomen maaseutualueilla on loistavat edellytykset menestyä. Tavoitteemme on, että meillä on mahdollisuus yrittää, tehdä työtä ja hankkia kohtuullinen toimeentulo. Maaseutualueemme tarjoavat monimuotoisia ja samalla myös viihtyisiä ja turvallisia asumisen mahdollisuuksia vaikkapa lapsiperheille. Lisäksi maaseutuasuminen on erinomainen vaihtoehto esimerkiksi elämänmuutoksen etsijöille.

Menestyvään maaseutuun kuuluvat myös yhteisöllisyys, yhteenkuuluminen, yhteistyö ja monipuolinen vuorovaikutus. Maaseudun sosiaalista pääomaa kasvattavat esimerkiksi omaehtoisesti tuotetut kulttuuripalvelut, perinteiden ja oman kotiseudun historian arvostus, säilytettyinä muualta muutaneiden ja muualla asuvien tarjoamalla uusilla ajatuksilla ja ideoilla. Me toivotamme uudet tuulet,

toimijat ja asiakkaat tervetulleiksi, ja kokeilukulttuurimme periaatteen mukaisesti kehitämme uusia toimijoita törmäyttäviä foorumeita, myös maaseudun virtuaaliverkostoja.

Keski-Suomen menestyvän maaseudun eväät on pelkistetysti kuvattu oheisessa piirroksessa:

3. Keski-Suomen alueellisen maaseudun kehittämisstrategian 2014-2020 painopisteet

3.1 Keski-Suomen valinnat

Keski-Suomen maaseutualueiden kehittämisen painopisteiden valinta perustuu edellä mainitussa selvitystyössä laadittuun nykytilan analyysiin, elokuun lopussa 2012 toteutetun kyselyn sekä useiden alueellisten työpajojen tuloksiin. Taustalla ovat maaseutualueidemme omat voimavarat sekä toisaalta toimintaamme rajoittavien tekijöiden ja toimintaympäristömme muutosten aiheuttamat kehittämistarpeet.

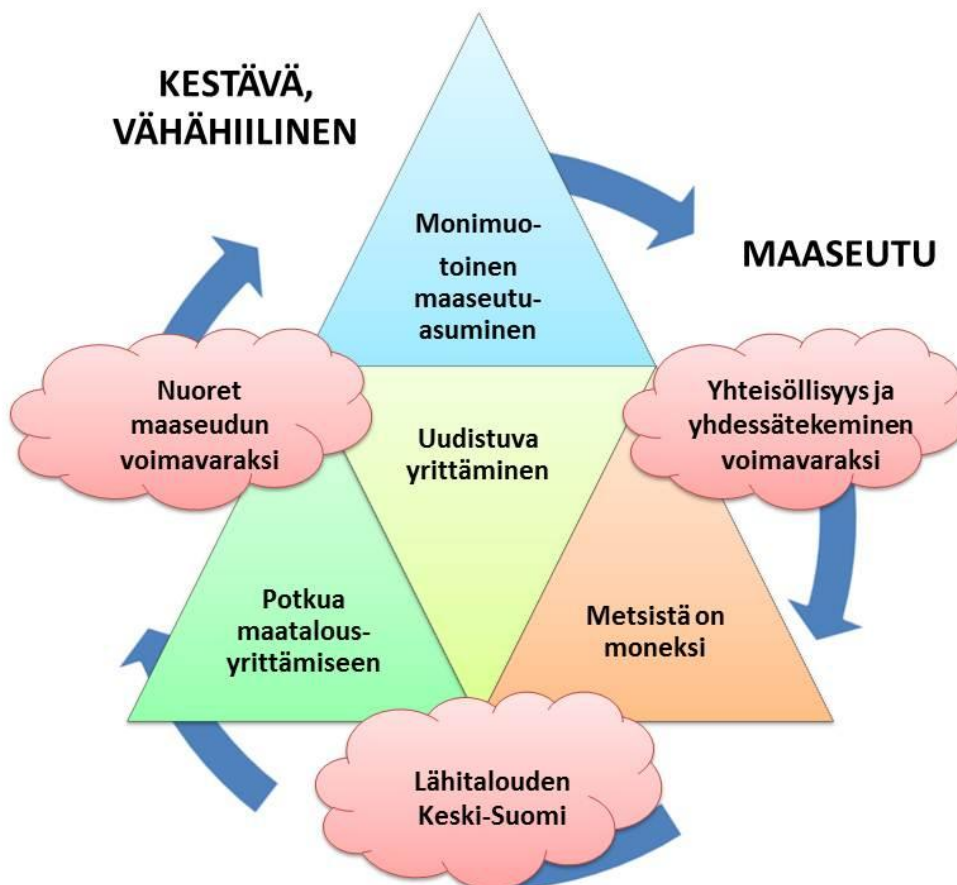
Maaseudun kehittämistyön painopisteiksi on Keski-Suomessa valittu seuraavat teemakokonaisuudet: "Maaseudun uudistuva yrittäjyys", "Monimuotoinen maaseutuasuminen", "Metsistä on moneksi" sekä "Potkua maatalousyrittämiseen". Pyrkimykset kohti hyvää ympäristöä ja vähähiilistä taloutta yhdistävät kaikkia em. teemoja. Lisäksi tässä alueellisessa maaseudun kehittämisstrategiassa tärkeitä, erityisesti paikallisuutta korostavia teemoja ovat "Nuoret maaseudun voimavaraksi", "Lähi-talouden Keski-Suomi" sekä "Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen voimavaraksi". Keski-Suomessa etenkin paikalliset LEADER-toimintaryhmät tulevat edistämään näihin kokonaisuuksiin liittyviä tavoitteita, mutta suuntaamme niihin myös alueellisia kehittämispanostuksia. Nuoriso-, lähitalous- ja yhteisöllisyysnäkökulma ovat samalla eräänlaisia läpileikkaavia periaatteita, joita viemme eri tavoin eteenpäin esimerkiksi maaseutuasumista tai – yrittäjyyttä koskevissa toimenpiteissä.

Maaseudun uudistuva yrittäjyys on kehittämistyömme ytimessä sekä alueellisella että paikallisella tasolla. Keski-Suomen maakunnan suuri haaste niin maaseudulla kuin kaupunkialueillakin on tarve

luoda uusia yrityksiä ja ihmisille työpaikkoja. Tarvitsemme uudenlaisia toimintatapoja, kokeilevaa ja jossain määrin myös riskejä ottavaa kehittämistoimintaa yrittäjyyden edistämiseksi. Kyse on samalla innovaatiotoiminnasta. Uskomme, että uudistuvan yrittäjyyden kautta vahvistamme keskisuomalaisten tuotteiden, palveluiden ja osaamisen kysyntää tulevaisuudessa.

Valitsemamme painopisteet limittyvät toisiinsa. Yrittämisen runko Keski-Suomen maaseudulla muodostuu vahvoista peruselinkeinoista, maasta ja metsästä. Erityisesti maatilatalous ylläpitää samalla maaseutumme perusasutusta. Toisaalta monipuolinen, uudistuva pk-yritystoiminta tukee perusmaatalouttamme. Nuoriso-, lähitalous- ja yhteisöllisyysnäkökulma yhdessä kestävyiden periaatteiden kanssa muodostavat kehittämistyöllemme jonkinlaiset raamit. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen lähellä ja myös nuoria osallistaen ovat sosiaalista pääomaa, jota haluamme alueellamme edistää.

Keski-Suomen maaseudun kehittämisen painopisteet ohjelmakaudella 2014-2020 voidaan tiivistää seuraavan piirroksen avulla:

Seuraavissa kappaleissa on lyhyesti kuvattu valittujen painopisteiden keskeiset sisällöt.

3.2 Maaseudun uudistuva yrittäjyys

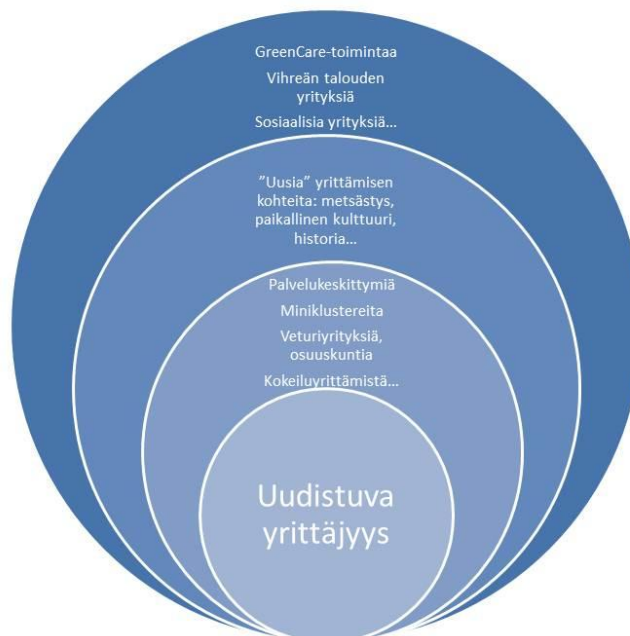
Uudenlaisen yhteistyön ja työn tekemisen mallit, kokeilemisen kulttuuri, asiakaslähtöisyyden korostaminen sekä uusien markkinoiden ja "maaseutukysynnän" tunnistaminen voivat synnyttää uudentyyppistä yrittäjyyttä Keski-Suomen maaseutualueille. Maaseutu voi tarjota useita vaihtoehtoja olemassa olevalle ja myös uudelle yritystoiminnalle. Etsimme ja tunnistamme potentiaalisia asiakkaita myös kauempaa, ja muotoilemme palveluitamme tarve- eli asiakaslähtöisesti.

Edistämme paikallisista vahvuuksista ponnistavaa mutta mahdollisuuksien mukaan jopa kansainvälisesti toimivaa glokaalia yrittäjyyttä, yritysten kasvuhakuisuutta ja kaikenlaista verkostoitumista. Myös hyvin pieni voi menestyä isoillakin markkinoilla, kun sopivat yhteistyökumppanit niin ”kotikulmilla” kuin myös kauempaa löytyvät. Osallistumme luovien alojen yritystoiminnan ja sen edellytysten kehittämiseen. Keski-Suomessa haluamme osaltamme vähentää turhaa byrokratiaa ja lisätä erilaisia kannustimia rohkeisiin, mutta harkittuihin kokeiluihin. Maaseudun yritystoiminnan tulevaisuuden kannalta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että perusinfrastruktuuri, tiet ja tietoliikenneyhteydet, ovat kunnossa.

Keski-Suomi haluaa olla yrittämisen edistämisessä tiennäyttävä ja rohkeasti kokeileva alue. Viemme maaseudulla eteenpäin esimerkiksi liikkuvien palveluiden ideaa ja edistämme yritysten toimintaa verkossa. Alla on lueteltu esimerkkejä mahdollisista uudistuvaan yrittämiseen liittyvistä kehittämissaihoista:

Palvelukeskittymät maaseudun mahdollisuutena (vrt. esim. Lapin matkailukeskittymät, menestyvät kauppakeskittymät, liikennemyymälät), yrittäjätiimit, kokeiluyrittämisen tukeminen (pop-up, sesonkiyrittäminen jne.), paikalliseen kulttuuriin (ml. ruokakulttuuri, historia) pohjautuva yrittäminen, mikroklustereiden kehittäminen (esim. matkailun, kestävän luonto- ja kulttuurimatkailun, sote-palveluiden, kulttuurin, design-yrittäjyyden, käsityöyrittäjyyden, lähiruoan, lähienergian tms. ympärille), veturiyriystoiminnan kehittäminen, vihreän talouden yritykset (painotuksina esim. kestävyys, vastuullisuus, huoli luonnonvaroista), metsästyksestä yritystoimintaa, kulttuuriympäristöjen hyödyntämien elinkeinotoiminnassa, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset, osuuskuntamuotoinen yrittäminen, maaseudun turvallisuuspalveluja tuottavat yritykset (turvallisuus arjessa ja poikkeusoloissa), elokuvatuotannosta yritystoimintaa maaseudulle, vihreän hoivan ja vihreän voiman yritykset, elämänmuutoksen etsijöistä maaseudun uusia yrittäjiä...

Uudistuvan yrittämisen elementit voidaan vielä tiivistää seuraavan kuvan avulla:

3.3 Monimuotoinen maaseutuasuminen

Vapaa-ajan asujien lisäksi maaseutu tarvitsee vakituksia asukkaita. Työn ja asumisen yhdistäminen, etätyöpisteiden rakentaminen - myös olemassa olevaa rakennuskantaa hyödyntäen - sekä monipuoliset ja vaihtoehtoiset asumismuodot voivat lisätä muuttovirtaa maaseudulle, kunhan pe-

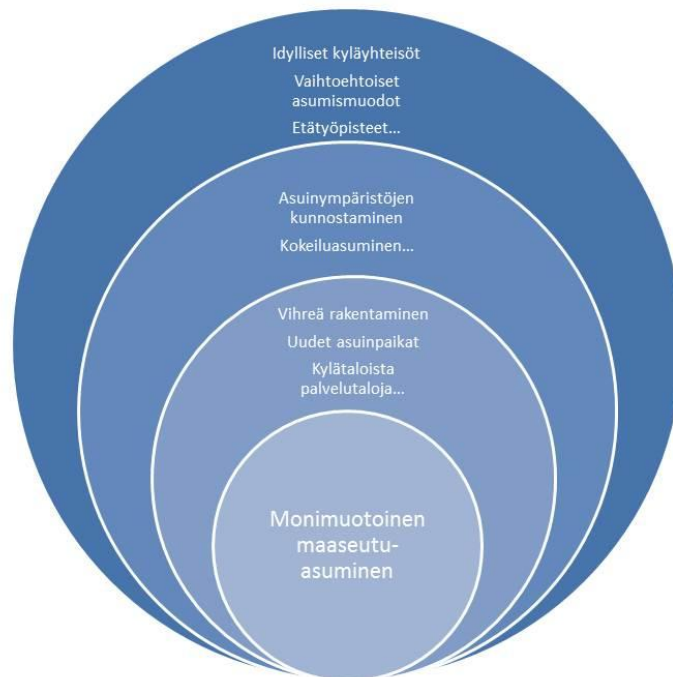
rusinfrastruktua pidetään huolta. Kestävä maaseutu-asuminen on meillä positiivinen vaihtoehto. Pidämme hyvää huolta myös ”vanhoista” kirkonkyläistämme. Uusien asuinalueiden ja palveluiden rakentamisessa pyrimme mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään olemassa olevaa rakennettua ympäristöä.

Maaseutu-asuminen ja maaseutupalvelut ovat jo kuluvalle ohjelmakaudella kuuluneet Keski-Suomen maaseudun kehittämisen painopisteisiin. Tässä kokonaisuudessa tavoitteet on parhaiten saavutettu maaseudun vesihuollon ja jätehuoltopalveluiden kehittämisessä. Sen sijaan tieverkon ylläpidossa ja tietoliikenneyhteyksien kehittämisessä on eniten tehtävää. Työsarkaa maaseutu-asumisen edistämiseksi on siis edelleen. Tämä edellyttää johdonmukaisuutta myös päätöksenteossa. Jos yhdellä kädellä kehitämme uutta yritystoimintaa ja maaseutu-asumista, ei toisella kädellä pidä heikentää perusinfraa, esimerkiksi teiden kunnossapitoa.

Esimerkkejä mahdollisista maaseutu-asumisen kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Vihreä rakentaminen (koskee sekä uudis- että korjausrakentamista että aluesuunnittelua): ohjaavina periaatteina elinkaariajattelu, energiatehokkuus, luonnonvarojen säästäminen sekä terveellisyys, ekologinen asuminen, kesäasujasta ympärivuotiseksi asukkaaksi, muualle muuttaneiden houkuttelu takaisin ”kotiin”, asuinpaikkojen löytäminen ja vaihtoehtojen tarjoaminen esim. elämäntapamuutoksen etsijöille, asuinympäristöjen kunnostaminen, kokeiluasunnot, kylätalot palvelutaloiksi, idylliset kyläyhteisöt...

Maaseutu-asumisen elementit voidaan vielä tiivistää seuraavan kuvan avulla:

3.4 Metsistä on moneksi

Metsätalous kuuluu maaseudun peruselinkeinoihin. Keski-Suomi on metsävaroiltaan rikas maakunta, ja maakunnassa on myös puuta jalostavaa teollisuutta. Perinteinen suurteollisuus ei tulevaisuudessa kuitenkaan riitä, vaan metsä- ja puuvarojemme hyödyntämisessä tarvitaan uusia avauksia, uudenlaista lisäarvon tuottamista. Ehkä puhummekin jatkossa enemmän kestävästä biotaloudesta.

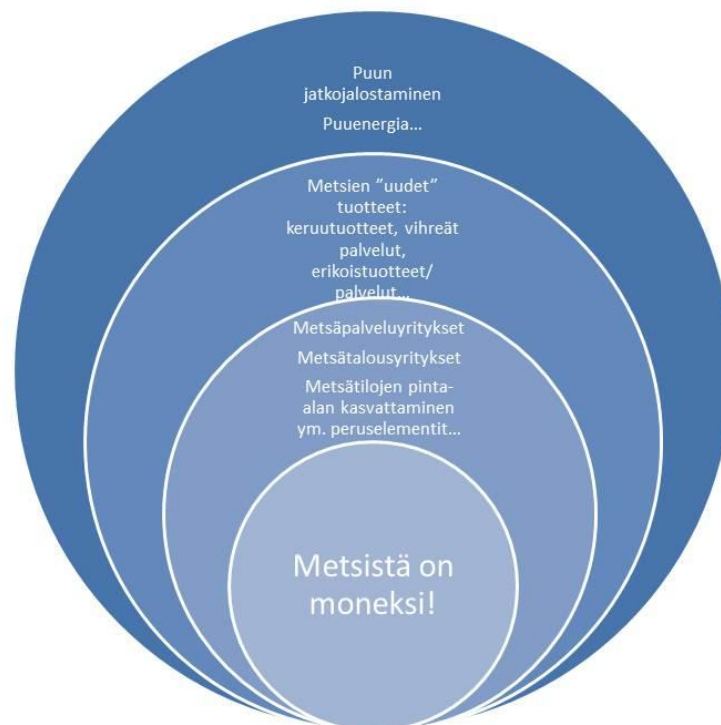
Metsien osalta keskitymme uudella ohjelmakaudella niihin tekijöihin, jotka suoraan tukevat maataloja, metsätiloja, maaseudun pk-puunjalostustoimintaa ja metsäalan palveluyrittäjyyttä. Välillisesti

merkitystä on myös uusilla innovaatioilla, biomuoveilla ja biodieseleillä, mutta niiden edistäminen toteutuu pääosin muissa kehittämissuunnitelmissa. Muistamme myös huolehtia metsiemme monimuotoisuudesta ja vesiensuojelusta. Metsätalouden harjoittamisen näkökulmasta oleellista on se, että metsätilojemme pinta-alat eivät entisestään pienene vaan mieluummin kasvavat. Keski-Suomessa on halukkuutta toimia valtakunnallisena pilottialueena siinä, että sukupolvenvaihdoshuojennus ulotetaan myös metsäkiinteistöihin.

Puuhun ja metsiin perustuva yritystoiminta elää samojen lainalaisuuksien alla kuin muukin maaseudun pk-yrittäjä, eli yritystoiminnan kehittämisessä ei pidä tuijottaa liikaa toimialarajoja. Metsäalan palveluyrittäjyydellä lienee metsätoimialalla ehkä parhaat kasvumahdollisuudet. Suomalaiset haluavat hoitaa omistamaansa metsää, mutta aikaa ja osaamista omaan tekemiseen on entistä vähemmän. Kehittyville palveluille on siis tilaa.

Esimerkkejä mahdollisista metsä- ja biotalouteen liittyvistä kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Metsistä saatavien bioraaka-aineiden ja – tuotteiden jalostusarvon kasvattaminen, metsiin perustuvan liiketoiminnan (erityisesti pk-yrittäminen) aktivointi: metsätalousyrittäjyyden edistäminen, metsäpalveluyrittäjyyden edistäminen, uudet puuhun perustuvat tuotteet: uusiutuva energia, uusiutuvat liikennepolttoaineet, puurakentaminen ja jossain määrin myös biomuovit, sellukuidun jatkojalosteet, mikrokuidut, metsien monimuotoisuuden turvaaminen ja vesiensuojelun huomioon ottaminen

3.5 Potkua maatalousyrittämiseen

Maatalouden kilpailukykyyn parantaminen ja tilojen elinkelpoisuuden ylläpitäminen kuuluvat edelleen EU:n maaseuturahaston tavoitteisiin. Toimimme kaikin tavoin vastuullisesti ja kestävyysperiaatteiden mukaisesti, ja olemme ylpeitä omasta ruoantuotannostamme. Näytämme sen myös käytännön teoin. Kiinnitämme jatkossa yhä enemmän huomiota myös maatalouden ympäristönsuojeluun, luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja erityisesti vesiensuojeluun.

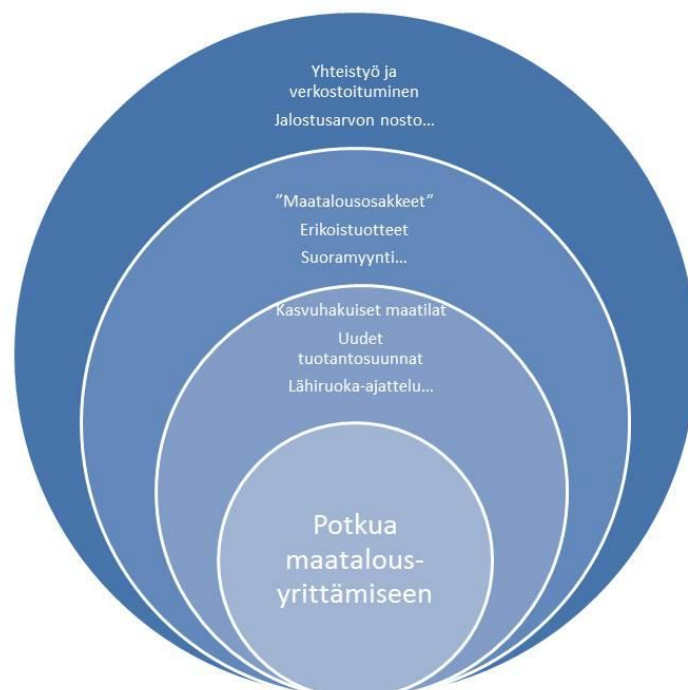
Onko maatilatalouden puolelta kuitenkin löydettävissä vielä aivan uusia avauksia, uusia toimintatapoja? Hyödyntämätöntä potentiaalia piilee esimerkiksi niillä lukuisilla maataloilla, joilla viime vuosina on jouduttu luopumaan karjasta. Huolehdimmekin lopettaneista tiloista esimerkiksi neuvonnan ja mentoroinnin avulla ja etsimme niille uusia yrittämisen mahdollisuuksia. Lisäksi edistämme maatalousyrittäjien verkostoitumista ja vauhditamme tilojen välistä yhteistyötä.

Hevostalous on Keski-Suomessakin edelleen kasvava ala ja siten tärkeä maaseudun elävöittäjä. Hevoset työllistävät erityisesti naisia. Hevostaloutta edistämällä voimmekin ”pitää kiinni” maaseudun naisista ja toisaalta myös houkutella uusia tulijoita.

Peltojen omistuksen sirpaloituminen ja karkaaminen aktiivisten viljelijöiden käsistä kaupunkeihin on metsätilojen pirstoutumisen kaltainen ongelma. Tilanne tulee entisestään kärjistymään, ellei mitään tehdä. Keski-Suomessa olemme valmiit kokeilemaan uudentyyppisiä ratkaisuja, esimerkiksi edistämään kaupungeissa asuvien pellonomistajien aktiivista osallistumista maatilatalouden arkeen. Olemme halukkaita käytännössä kokeilemaan esimerkiksi maatalaosakkuutta.

Esimerkkejä mahdollisista maatalouteen liittyvistä kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Kasvuhakuisten ja muuten toimintaansa kehittävien maatilojen tukeminen, uusien tuotantosuuntien etsiminen lopettaneille (karja)tiloille, maataloustuotteiden jalostusarvon nostaminen, elintarvikkeiden jatkojalostuksen ja lähiruoka-ajattelun edistäminen, luomuviljelyn edellytysten parantaminen, uudet yhteistyön ja omistamisen mallit maataloudessa, kaupunkilaiset maatilojen osakkaina, maatalousosakkeet, hevostalouslyrittäminen, suoramyynnin edistäminen, keskisuomalaisten erikoistuotteiden kehittäminen, maatalouden riskienhallinnan edistäminen, maatilojen elinkelpoisuuden, kilpailukyvyyn ja toimintaedellytysten parantaminen, ...

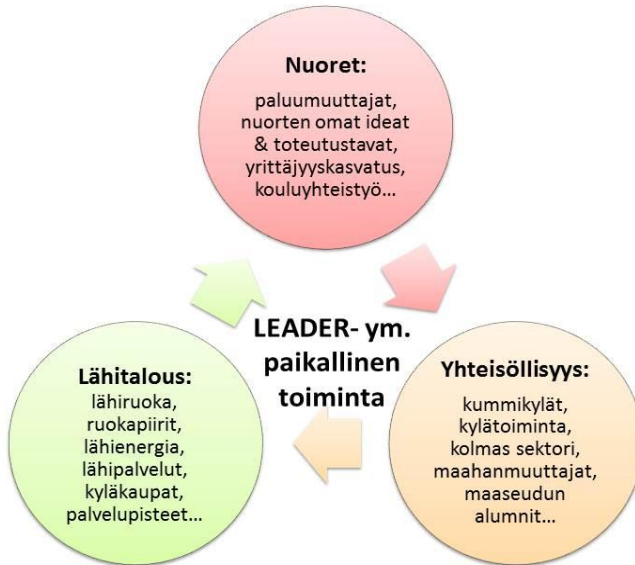

3.6 Paikallisesti painottuvat kehittämistoimet

Edellä kuvattujen painopisteiden lisäksi kohdistamme Keski-Suomen maaseutualueiden kehittämisessä panoksia etenkin nuoriin sekä lähitalouden ja maaseudun yhteisöllisyyden edistämiseen. Näitä kehittämistoimia viemme eteenpäin erityisesti paikallistasolla LEADER-toimintaryhmien

voimin ja toimin, mutta myös alueellisesta ohjelmasta tuemme esim. näitä toimia koskevia laajempia kokonaisuuksia.

Paikallisen toiminnan painopisteet Keski-Suomen maaseutualueilla on tiivistetty seuraavaan piirrookseen:

Nuoret maaseudun voimavaraksi

Nuorten vaikutusmahdollisuuksia, aktiivisuutta, osallisuutta ja yritteliäisyyttä on syytä lisätä ja tukea. Nuoriso onkin nähtävä aiempaa merkittävämpänä voimavarana, erityisesti paikallisella tasolla ja omaehtoisesti toteutetussa kehittämisessä. Nostamme jatkossa nuorten tulevaisuuskuvat Keski-Suomen maaseutualueiden kehittämisen yhdeksi lähtökohdaksi varsinkin paikallistasolla. Edistämme myös ”maailmalla käyneiden” nuorten ja nuorten aikuisten paluumuuttoa elämään ja yrittämään maaseudulle.

Esimerkkejä mahdollisista nuorisoon kohdistuvista ja nuoria osallistavista kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Nuorten Keski-Suomi” – ajattelun edistäminen, nuorten osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien parantaminen, nuorten itsensä ideoima, suunnittelema ja toteuttama kehittämistyö, 4H-yrittäjyyden ja vastaavan yrittäjyyskasvatuksen edistäminen, opiskelijoiden luovuus ja innovaatiot hyötykäyttöön, koululaisista ja kouluista kaikki irti, nuoret paluumuuttajat voimavaraksi...

Lähitalouden Keski-Suomi

Lähitaloudessa on kyse hajautetusta toimintatavasta, lähituotteiden, paikallisuuden, jossain määrin myös itsetekemisen ja omavaraisuuden voimistumisesta. Esimerkiksi lähienergian edistäminen on meille keskisuomalaisille tärkeä asia. Lähitalous liittyy keskeisesti tuotteiden ja palveluiden elinkaaritarkasteluun, ja esimerkiksi kuljetuskustannuksiin kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota. Hyvin tärkeä osa tätä teemaa on se, että annamme kasvot maaseudun tuotteille ja maaseudulla tehtävälle työlle ja samalla lisäämme kuluttajien tiedostavaa käyttäytymistä. Lähitalouden Keski-Suomi ei siten ole sisäänpäin sulkeutunut, vaan laajasti verkostoitunut ja yhteistyötä tekevä alue. Läheltä voi ponnistaa myös kauemmas ja isommille markkinoille.

Esimerkkejä mahdollisista lähitalouden kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Lähiruokapalveluiden kehittäminen, ruokapiirit, lyhyen toimitusketjun ruoka, uudet ratkaisut lähiruokatoimitusten logistisiin haasteisiin, paikallisten energiavarojen hyödyntäminen (lähienergia), lähipalveluihin uusia toteutustapoja, kyläkaupasta monipuoliseksi lähipalvelupisteeksi, maatilojen ja lähikauppojen yhteistyö, alueiden omavaraisuuden ja huoltovarmuuden edistäminen; vesi, ruoka ja ruoanvalmistus – käsi kädessä...

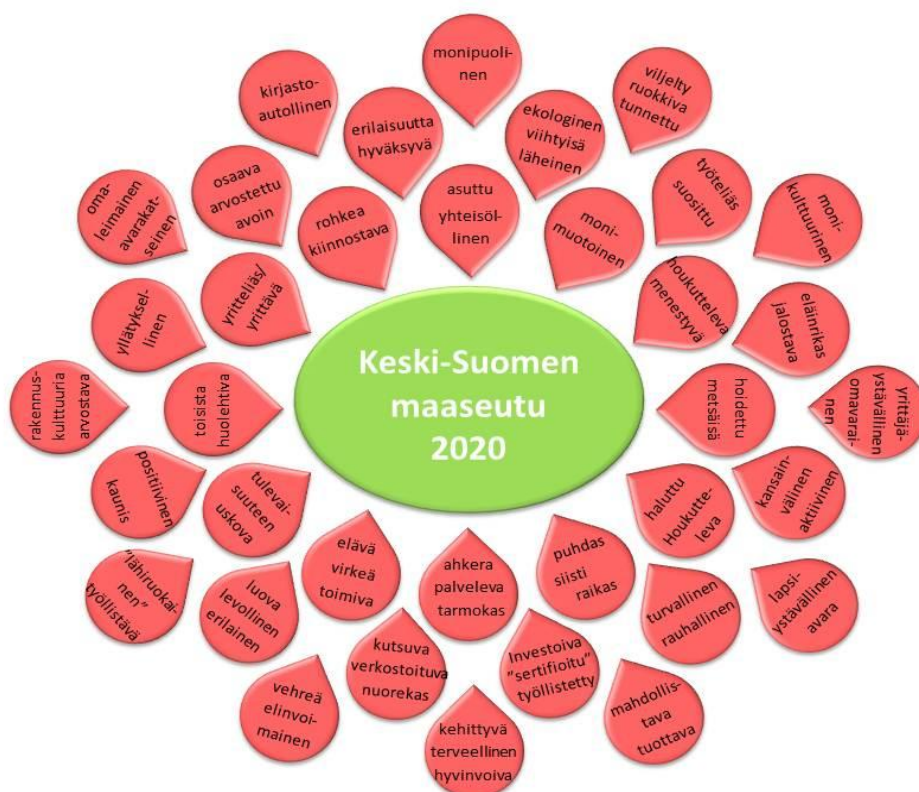
Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen voimavaraksi

Hyvä yhteishenki, myönteiset arvot ja asenteet, yhteisöllisyys ja aktiiviset ihmiset, vireä paikalliskulttuuri ja monet muut positiiviset piirteet nostetaan usein esiin maaseutua kuvaavina tekijöinä. Nämä ovat asioita, joiden ylläpitämisestä ja edelleen kehittämisestä kannattaa jatkossakin pitää huolta. Ne kuuluvat sosiaaliseen pääomaan, joka on yksi keskeinen elementti menestyvällä maaseudulla. Esimerkkejä mahdollisista yhteisöllisyyttä edistävästä kehittämistoimista Keski-Suomessa:

Kummikylätoiminnan kehittäminen (esim. kaupunginosa – kylä – yhteydenpito), muu kaupunki-maaseutuvuorovaikutuksen edistäminen, kylien ja kylätoiminnan kehittäminen, kolmannen sektorin vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja tukeminen, eri sukupolvien/ikäryhmien vuorovaikutuksen edistäminen periaatteella ”kaikki voimavarat käyttöön”, seurakuntien toiminnan ja kanavien hyödyntäminen aiempaa tehokkaammin, maahanmuuttajien osallisuuden ja vaikuttamisen edistäminen, syrjäytymisen ennaltaehkäisy (esim. yksinäiset poikamiehet, opiskelupaikkaa vailla olevat nuoret), Keski-Suomen (maaseudun) ”alumnitoiminnan” virittäminen eli maaseudun kasvattien, suojattien, oppilaiden kytkeminen (entisen) kotiseudun kehittämiseen...

4. Lopuksi

Positiivinen ajattelu, maaseudun mahdollisuuksiin tarttuminen ja tulevaisuususkon kiteytyvät maaseutukukkasessamme, jonka terälehtien adjektiivit on ”tuotettu” Keski-Suomen maaseutuhanke-toimijoiden ja tämän selvitystyön ohjausryhmän tapaamisissa alkusyksyn 2012 aikana. Me täällä Keski-Suomessa uskomme ja haluamme, että Keski-Suomen maaseutu on uuden ohjelmakauden 2014-2020 päättyessä kaikkea tätä:

LIITE

Alustavaa näkemystä yhteensovituksesta ja työnjaosta

Keski-Suomen maakunnassa on aiempien ohjelmakausien myötä kehittynyt toimiva maaseudun ja muiden aluekehittäjien yhteistyöverkosto. Hanketoimijat, rahoittajat ja hallinnoijat tapaavat säännöllisesti, samoin seutukuntayhteistyö ja eri hankkeiden koordinointi esimerkiksi pohjoisessa Keski-Suomessa on hyvin luontevaa. Jatkossa tätä vuorovaikutusta ja hanketoiminnan koordinoitua on syytä edelleen tiivistää. Yhteistyöfoorumeista ja niiden työskentely- ja kokoontumistavoista sovi- taan yksityiskohtaisesti ennen ohjelmakauden alkua.

Alueellisen maaseudun kehittämisstrategiaa on valmisteltu jonkin verran aikaisemmassa aikatau- lussa kuin rakennerahasto-ohjelmia. Keski-Suomi kuuluu rakennerahastojen valmistelussa Etelä- ja Länsi-Suomen suuralueeseen. Toimintaryhmien paikallisia strategioita valmistellaan samoin hieman myöhemmässä aikataulussa. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston ohjelmaa valmistellaan valtakunnallisesti. Erilaisista aikatauluista ja ylipäänsä asioiden keskeneräisyydestä johtuen työn- jakoa ei voida vielä tässä vaiheessa tarkemmin suunnitella.

Alustavana työnjakona keskisuomalaiset toimijat esittävät, että rakennerahasto-ohjelman (esim. EAKR ja ESR) toimenpiteet ja rahoitus painottuisivat erityisesti kasvuhakuisten ja kansainvälisty- mistä tavoittelevien yritysten kehittämiseen. Maaseutuohjelman toimenpiteet puolestaan kohdistui- sivat etupäässä alueellisesti ja paikallisesti suuntautuneiden yritysten ja yritystoiminnan kehittämi- seen sekä muihin ”lähitalouden” teemoihin. Yhteistä ”pelikenttää” ovat esimerkiksi vähähiilistä talo- utta, yrittäjyyttä ja innovaatiotoimintaa edistävät toimet. Kuten edellä on jo todettu, vastaavat LEA- DER-toimintaryhmät erityisesti nuorten osallistamiseen, lähitalouden edistämiseen sekä yhteisölli- syyden kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Näissä painopisteissä kyse on ennen kaikkea pai- kallisen tason toiminnasta.

Yhteistyön ja koordinoinnin tehtävänä on taata se, että esimerkiksi potentiaaliset maaseudun kas- vuyritykset eivät jäisi tukitoimenpiteiden ulkopuolelle. Kasvuyrittäjyys ei siten rajaudu pelkästään viennistä kasvua hakeviin yrityksiin ja toimialoihin, vaan yhtä tärkeänä nähdään alueellisille ja/ tai paikallisille markkinoille palveluja ja hyvinvointia tuottavat yritykset, esimerkkinä vaikkapa kasvuha- kuiset luonnonvara-alan yritykset. Myös mikroyritysten kasvumahdollisuuksia edistetään. Maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) maaseutujaoston rooli vuoropuhelua edistävänä ja koor- dinoivana toimijana vahvistunee jatkossa entisestään. Maaseutujaoston kokoonpanoa on syytä pohtia niin, että erityisesti maaseudulla toimivien yritysten ja järjestöjen ääni kuuluu riittävän hyvin. Yhteistyö esimerkiksi luonnonsuojelujärjestöjen kanssa voi paikoin edistää vaikkapa luonto-/ ympä- ristölähtöisen yrittämisen edellytyksiä sekä maaseutu- ja kaupunkialueiden yhteistyötä. Rohkea verkostoituminen kannattaa.

Alueellisen valmisteluprosessin kuvaus

Keski-Suomen alueellista maaseudun kehittämisstrategiaa on valmisteltu intensiivisesti loppu- kesästä 2012 lähtien. Valmisteluprosessin aikana on kireästä aikataulusta huolimatta pyritty osal- listamaan mahdollisimman laajaa toimijajoukkoa. Erilaisten **tulevaisuustyöpajojen ja kehittämis- seminaarien** sekä maaseutua koskevien **tutkimusten** kautta Keski-Suomen alueellisen maaseu- tustrategian laadintaan on osallistunut välillisesti satoja ihmisiä. Vuoden 2012 aikana on Keski- Suomessa järjestetty lukuisia maaseudun kehittämistä koskevia tilaisuuksia, joiden tuottamaa ai- neistoa on hyödynnetty tämän strategiaehdotuksen laadinnassa. Em. kehittämistilaisuuksista mai-

nittakoon mm. Keski-Suomen maaseudun alueellinen tulevaisuustyöpaja (05/2012), Pellolta pöytään – ruokaketjuseminaari (05/2012), GreenCare-työpaja (06/2012) sekä Keski-Suomi 2014+ työpaja (08/2012). Valistelun pohjana on lisäksi käytetty Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutin elo-syyskuussa tekemää selvitystyötä kuluva ohjelmakaudesta ja tarvittavien kehittämistoimien ennakoinnista.

Tausta-aineistoina tässä selvityksessä on lisäksi hyödynnetty esim. Jyväskylän yliopiston kauppa-korkeakoulussa laadittuja tuoreita maaseutututkimuksia (Niemelä ym. 2012) sekä kuluva ohjelmakautta koskevia asiakirjoja (esim. Keski-Suomen maaseutuohjelma, maaseutustrategia 2030 sekä maakuntaohjelma, Keski-Suomen pintavesien toimenpideohjelma). Strategiassa on hyödynnetty myös vuoden 2012 alussa valmistunutta Keski-Suomen metsäohjelmaa 2012-2015.

Strategian valmistelua on ohjannut elo-syyskuussa 2012 viikoittain kokoontunut **ohjausryhmä**, jossa on ollut edustus Keski-Suomen ELY-keskuksen lisäksi Keski-Suomen liitosta, Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, MTK Keski-Suomesta, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulusta, Suomen metsäkeskuksen Keski-Suomen toimipisteestä ja toimintaryhmistä.

Merkittävän osan tämän selvitystyön tiedonkeruusta on tuottanut elokuun viimeisellä viikolla 2012 toteutettu **sähköinen kysely**, joka lähetettiin suoraan noin 590 ihmiselle. Vastauksia saatiin yhteensä 154 kpl. Kohderyhmät valittiin joukosta maaseudun asukkaita, yrittäjiä, kyläaktiiveja, kehittäjiä, päättäjiä, vaikuttajia, maaseutupalveluiden asiakkaita ja muita toimijoita, myös kaupunkilaisia. Lisäksi kiinnostuneilla on ollut mahdollisuus vastata kyselyyn suoraan verkkolinkkien (www.jamk.fi ja www.hinkalo.fi) kautta.

Maaseudun toimijoiden näkemyksiä on valmistelutyön aikana kuultu myös erilaisissa tilaisuuksissa ja tapaamisissa, esimerkkinä nk. Pöllöparlamentti (Keski-Suomen hankevetäjäverkosto), LEADER-toimintaryhmien toiminnanjohtajatapaaminen, Keski-Suomen kansanedustajien ja kunnanjohtajien tapaaminen, Keski-Suomen ruokaketjun kehittämistyöryhmä sekä Luonnonvarainstituutin henkilöstötilaisuus. Maaseutukysymyksistä on keskusteltu myös elokuun lopussa 2012 pidetyssä Keski-Suomi 2014+ -työpajassa. Em. tilaisuuksien lisäksi on joitakin avaintoimijoita haastateltu erikseen. Kehittämisstrategiaa on käsitelty Keski-Suomen maakunnan yhteistyöryhmän maaseutu-jaostossa kesä-, elo- ja syyskuussa 2012 sekä rahoittajien yhteisessä hankeryhmässä elosyyskuussa. Strategialuonnos on ollut lisäksi kommentoitavana laajasti ELY-keskuksessa ja sidosryhmissä.